

סיכום => 'עמיתים לטיולים' סיור במלאת שבעים שנה לשחרור לוד במסגרת מבצע דני
התקיים ביום רביעי ז' תמוז תשע"ח (20.6.18) בשעות 18:00-21:00
בהדרכת ד"ר יוסי לונדין, תושב העיר, חוקר תולדותיה ואיש [מדרשת בשבילוד](#)

בעשורים האחרונים נזכרת לוד בעיקר בשל התדמית הקשה שיצאה לעיר כמרכז של פשיעה וסמים, אך התעמקות בהיסטוריה של המקום מגלה כי מדובר באחת הערים העתיקות בעולם אשר מאחוריה מורשת והיסטוריה עמוקים הנשזרים בתולדותיה של ארצנו.

ללא ספק מייסדי העיר ראו לנגד עיניהם את מיקומה במרכזה של בקעת אונו השופעת, מי התהום הקרובים מאוד לפני הקרקע והניקוז הטבעי של הבקעה אשר מנע היווצרות ביצות, גורמים אשר חברו ליצירת מקום אידיאלי להתיישבות אנושית.

בית יד לבנים

אל סיורנו אנו מגיעים דרך הכניסה המזרחית לעיר המגלה דרך רחבה ומטופחת, אשר כמו לועגת לתדמיתה של לוד, ומובילה אל בית יד לבנים המשמש כמקום כינוס נוח וסימלי לסיור בעקבות שלושת ימי הקרבות שבהן שוחררה לוד במסגרת מבצע דני בתש"ח.

את סיורנו פותח מדריכנו ד"ר יוסי לונדין, ברחבה הפרושה אל מול המבנה המטופח של בית יד לבנים המכבד ומנציח בעיצובו המרשים את זכר בני העיר אשר נפלו במלחמות ישראל, תוך חזרה אל נקודות ציון עיקריות בהיסטוריה של המקום.

לוד שיושבה עוד בימי הפרה-היסטוריה בידי שבטים שהשרידים שהותירו אחריהם זכו לשם המקורי "התרבות הלודית" שימשה כעיר מרכזית בארץ ישראל, ולאחר חורבן בית שני נודעה כעיר יהודית חשובה המוזכרת רבות במקורותינו, ואף חג פורים נחגג בה למשך יומיים בשל היותה עיר שייטכן שהייתה מוקפת חומה אף בימי יהושע בן נון. בעיר זו שלטו לחילופין נוצרים ומוסלמים לאורך הדורות. העיר שימשה כצומת לדרכים הראשיות של הארץ, דרך הים החוצה את הארץ מצפונה לדרומה, דרך רוחב הפונה מזרחה ללטרון ומשם לירושלים וכמובן דרך המובילה מערבה ליפו ובעת המודרנית לערי גוש דן. הדרכים מושכות ומביאות את מדריכנו אל ימי קום המדינה ואל ההפוגה הראשונה בקרבות מלחמת השחרור, בה עמדה המדינה שאך זה קמה בפני פלישת צבאות ערב בחזיתות רבות אשר איימו על קיומה.

יוסי מתמקד בסקירת הכוחות אשר שכנו בלוד, עיר ערבית גדולה במונחי הימים ההם בת 20,000 תושבים, שמיקומה האסטרטגי חלש על הדרך לבירה וכן איים על מרכזה הכלכלי של המדינה היהודית שהתרכז בתל אביב: 1500 נושאי נשק שהשתייכו למיליציות מקומיות ומפקדתם שכנה בבניין הסמוך אלינו (היום בית ספר), 200 שכירי חרב בוסנים שהובאו על ידי כוחות צבא 'ההצלה' הערבי לאחר "שחרורם" מהצבא הנאצי, והתמקמו בבניין המשטרה הבריטית הסמוכה (היום בסיס מג"ב) ושתי פלוגות ליגיון ירדני ששימשו כעמוד השדרה של הכח הלוחם באזור זה.

האיום הנשקף מאזור לוד לא נעלם מעיני הפיקוד הצבאי בתל אביב ובימי ההפוגה הראשונה, למרות החזיתות הבווערות בכל חלקי הארץ תכנן צה"ל מבצע ענק שכלל 9,000 לוחמים מסך 55,000 שעמדו לרשותו על מנת לכבוש ולהסיר את האיום הערבי הנשקף מלוד, רמלה, לטרון ורמאלה מבצע שכונה לרל"ר על שם ראשי התיבות של ארבעת הערים אך תוך זמן קצר צומצמו יעדיו לשיחרור הערים רמלה ולוד בלבד, ושמו שונה למבצע דני ע"ש דני מס מפקד הל"ה.

המבצע אשר יצא לדרך במוצאי שבת 10 לילולי 48 זכה להצלחה כאשר כוחות חטיבת יפתח יוצאים מרחובות וסירקין, מאגפים את לוד ונאחזים בקלות בשטחים שממזרח לה (היום כפר

דניאל וגימזו). מעודדים מהצלחתם יצאו חיילי יפתח להסתערות על הכניסה המזרחית לעיר, אך נתקלו בביצורים וכוחות רבים אשר העסיקו אותם בקרבות אש קשים.

קריאות אנשי יפתח בקשר לסיוע נענו באופן מפתיע על ידי גדוד הקומנדו 89 של משה דיין אשר שחרר לא מכבר את דיר טאריף (אזור שוהם). אנשי גדוד 89 אשר תוך כדי הקרבות בדיר טאריף הצליחו להכניע ולהשתלט על משוריין ירדני בעל תותח 30 מילימטר ועסקו בגיורו על ידי צביעת הגרפיטי "הנמר הנוראי" על מדפי שריונו, כונסו על ידי משה דיין שחפץ זה מכבר לכבוש עיר ואם בישמעאל, ויחד עם עוד 34 כלי רכב של הגדוד יצאו לסיוע בפריצה ללוד.

מגיני לוד הערבים אשר ראו משוריין ירדני בראש הטור היססו עד אשר הכלי ואחריו הטור המשוריין פרצו את הגנותיהם ותוך אש לכל הכיוונים המשיכו אל הכניסה לתוך העיר העתיקה של לוד. עקב טעות ניווט רוב הטור המשוריין אינו עוקב אחר ה"נמר" וממשיך לכיוון רמלה, ולאחר מכת אש תוך כדי תנועה חוזר לחילוץ פצועים, חובר לנמר הנוראי והטור כולו עוזב את העיר כלעומת שבא, לא לפני שדיין צועק אל עבר אנשי יפתח כי הוא "דפק" את לוד, תגמרו את העבודה...

פריצת השריון שארכה סך הכל 47 דקות (לפני עידן הפקקים...) היממה והכריעה את מגיני העיר ואכן חטיבת יפתח מגלה כי לאחר קרב טיהור קצר נפלה לוד לידיה.

ברגע דרמטי זה מחזיר יוסי את הסימניה אל ספר ההיסטוריה ומוביל אותנו אל שכונת רמת אשכול לסיור באתריה הבולטים של לוד. המוני העמיתים החוצים את רחוב החשמונאים הראשי במשך דקות ארוכות יוצרים פקק תנועה המתקבל בסובלנות מפתיעה על ידי הנהגים המקומיים...

בית הקשתות

יוסי מוביל אותנו בידענות אל בין בתי השיכון המודרניים בואכה מבנה רבוע שימיו ניכרים בו. עם כניסת העמיתים נחרדות להן מספר יונים אשר התישבו במקום ותוך כדי שהן מפריחות חלקיקי אבק המתנוצצים בקרני בין הערביים החודרות מבין חלונות המבנה, אנו מגלים אולם רחב ידיים בעל קשתות מקומרות שביניהן נחות להן אבני פריכה עצומות המגלות את שימושו של המקום כבית בד.

תוך כדי שהעמיתים מתמקמים על אבני בית הבד (נוחות באופן מפתיע) מגלה יוסי כי אתר זה הנודע בשמו "בית הקשתות" שימש בתקופה הממלוכית או העותמאנית כבית בד ענק המלמד אותנו כי אי אז היתה לוד ידועה בתעשיית שמן הזית שלה שאף מוצאת את ביטויה בדמות עץ הזית אשר מופיע בסמל העיר. יוסי ממשיך ומספר בחן והומור את סיפורם של חלוצי התעשייה ובראשם זאב ויסוצקי (כן מהתה!) אשר ב-1880 יזם הקמת גרעינים תעשייתיים בארץ ישראל, בעזה, שכם, צידון ולוד אך כיוון שהיה טק אז עוד לא היה אפילו חזון, התרכזו בהקמת בתי בד תעשייתיים.

למרות שהיזמה כשלה, בעקבותיה הוקם מפעל שמן בתל חדיד אשר התגלגל לכפר הנוער בית שמן, ומפעל שמן חיפה, שאין איש זוכר היום כי שורשיהם נטועים עמוק כאן בלוד.

כנסיית סנט ג'ורג'

דרכנו מובילה על פני מתנ"ס שיקגו ופארק השלום הסמוך לו אשר בדומה למצב השלום גם הוא נראה יותר כמו שדה קרב מאשר פארק, אל מרגלות כנסיית סנט ג'ורג' הסמוכה.

מורנו מגלה כי האיש שעל שמו קרויה הכנסיה, היה לודאי בן המאה הרביעית אשר הוצא להורג על רקע אמונתו הנוצרית ושרידי ראשו שהותז עדיין נמצאים במרתף הכנסיה. עם השנים צבר ג'ורג' אגדות שנקשרו לשמו בשל הרג דרקון אי אז וכן בשל יכולתו לרפא פגועי נפש, ואכן תושבי המקום **נהגו** לכלוא חולי נפש ללילה במרתף הכנסיה בחברת ראשו הכרות של הקדוש, ועם הבוקר באופן פלאי הם משפרים את התנהגותם... (או שחוזרים לסיבוב נוסף...).

כנסיה זו הינה מהחשובות לעולם הנוצרי ואכן על שמו של ג'ורג' קרויה מדינת ג'ורג'יה, והוא הינו הפטרוני של אנגליה, רוסיה ועוד מספר מדינות נוצריות, וכן כמעט כל הגברים הנוצרים בלוד נקראים על שמו...

יוסי מפרט את גלגוליו של מבנה הכנסיה אשר נוסד במאה הרביעית, נחרב על ידי הסאסאנים ובנה ונחרב חליפות בידי הנוצרים והערבים בהתאם לשליטתם בעיר עד לקניית שטח הכנסייה בידי האורתודוקסיה היוונית מידי האיפריה העותמאנית פושטת הרגל ובניית המבנה המתנשא מולנו.

חאן אל חילו

הליכה קלה מובילה אותנו אל מבנה רבוע בן שלושה אגפים אשר בהם בנויים חדרים בעלי קשתות יפהפיות, ואשר בתקופה הממלוכית שימש כנקודת מנוחה הסמוכה לדרך הדואר.

יוסי מנצל את יופי הקדומים הניכר מכל עבר ומשיב אותנו אל ימי התנאים בהן שימשה לוד כמרכז יהודי, כאן אמו של רבי טרפון קרעה את סנדלה ובנה עשה עמה חסד והיא הלכה על כפות ידיו, כאן נקבעו אלו עברות יהרג ובל יעבור, כאן דנו רבי אליעזר בן הורקנוס ועמיתיו בסוגיית תנורו של עכנאי, כאן ראה רבי עקיבא מים ששחקו אבנים והבין כי גם ליבו יוכל ללמוד, כאן פפוס ויוליאנוס לקחו עליהם את דין רצח בת המלך על מנת למנוע כיליון מהקהילה היהודית ועוד נקודות רבות מימי התנאים המעלים רצון להמשיך בחפירות העיר ולמצוא את בית מדרשה...

יוסי שב ליושבים מטה סביב חדרי החאן ומתאר את ההיסטוריה של המקום ולשאלת העמיתים מגלה כי שם המקום נגזר ממנהגם של בעליו למכור תורמוס מתוק כדי להשלים את הכנסתם ובערבית "תורמוס חילו", שם שדבק גם בחאן בעקבות בעליו.

ללא השתהות שב יוסי אל קו המורשת העברית, שולף את הסימניה מספר ההיסטוריה וחוזר אל 200 אנשי חטיבת יפתח אשר עם ערב היום נכנסים אל לוד המשוחררת המונה 20,000 תושבים ועימם עוד 20,000 אלף פליטים מיפו. אנשי יפתח מאתרים את ראש העיר החותם על כתב כניעה ויוצא אל מבנה המשטרה כדי לשכנע את הליגיונרים והבוסנים המתבצרים בו להיכנע גם כן. טענותיו של ראש העיר לא ממש משכנעות את חיילי הליגיון וכטענת נגד הם יורים בו למוות וממשיכים לנהל קרב יריות עם משחררי העיר, למרות ששאר העיר כבר נכנעה מזמן.

יוסי ממשיך ומוביל אותנו על פני שוק לוד העובר שיפוצים בימים אלו אל מול בית הכנסת ישועת השם, אז בית קפה וממשיך את סיפורו. בבוקר ה-12.7.48 לאחר שהעיר המשוחררת חזרה לשיגרתה וחיילינו יושבים בבית הקפה ולוגמים גזוז, פורצות 3 שריוניות ירדניות שכנראה חשו לעזרת הנוצרים במבנה המשטרה (כמו יפתח גם הם איגפו את העיר בחסות ערפל הקרב ופרצו ממערבה) פוגעות בחיילים שנחו בבית הקפה וממשיכות אל תוך העיר תוך ניהול קרב עד לנסיגתן דרך תחנת הרכבת. אנשי העיר הערביים שלמראה השיריון שכחו את הסכם הכניעה שאך נחתם שולפים נשקים שהוסתרו ומתחילה מהומה בה צרים 40,000 תושבי העיר על 200 חיילי יפתח, מהומה בה נהרגים מאות מערביי העיר עד להשתלטות מחודשת של חיילנו על המקום.

בית כנסת אביר יעקב

יוסי משיב שוב את הסימניה ההיסטורית למקומה ומוביל אותנו אל בית הכנסת אביר יעקב, בית הכנסת המפואר והמתוחזק מעיד כי הקהילה במקום עדיין פעילה וחזקה ואף שבה אל ימיה הטובים כאשר את קהילת המקום הנהיג לא פחות מאשר הבבא סאלי לפני שהעביר את חצרו לנתיבות. מדריכנו מתאר את המאורעות אשר התחוללו במסגד דהאמש הסמוך למבנה בית הכנסת בבוקרו של יום ההתקוממות, במסגד אשר בו נאסרו כמה עשרות שבויים גם פרצה מהומה ומרד בעקבות כניסת השריון הירדני, נשקים מוסתרים הוצאו והופנו אל קומץ החיילים אשר הגנו על המקום, תוך כדי הקרב רימון אשר הושלך אל המסגד קטל עשרות מבין המורדים, ארוע אשר בעקבותיו חדלה ההתקוממות במסגד והוא נסגר למשך עשרות שנים.

יוסי מסיים ביום 14.7.48 בו נותרו בלוד 200 ערבים בלבד, כתוצאה מבריחת התושבים לאחר בוקר המרד מחשש כי יבולע להם, בריחה אשר עודדה על ידי מטה מבצע דני לאחר שהוברר כי לא ניתן לסמוך על שום הסכם כניעה עם המקומיים.

גן רחבעם זאבי

את סיורנו אנו מסיימים בגן הציבורי המטופח ורחב הידיים על שם רחבעם זאבי. יוסי בשום שכל משרטט קווים לדמותה של לוד, עיר אשר לאחר שיחרורה במבצע דני התאכלסה בפליטים יהודים אשר מצאו במקום מרכזי תעסוקה בדמות שדה התעופה ותחנת הרכבת המרכזית, נגישות לגוש דן ולירושלים ובכלל אזור פורה ומסביר פנים. עד שנות השבעים היתה לוד עיר פיתוח משגשגת, שאז החלו ממשלות ישראל להעביר לכאן ערבים אשר פונו מסיבות שונות מיישוביהם, תהליך אשר הגיע לשיא שלילי עם העברת מאות משתפי פעולה משטחי הרשות הפלסטינית לאחר חתימת הסכמי אוסלו. לגורם זה התווספו ייסודן של מודיעין ושהם הסמוכות אשר משכו אליהן אוכלוסיה חזקה בין השאר מלוד ומעל כל אלו ניהול גרוע של העיר שהביאו לקריסת המערכות העירוניות בראשית שנות אלפיים ומינוי ועדה קרואה.

בשנים האחרונות ממשלות ישראל התעוררו, העבירו תקציבים ובנו מרכזים ממשלתיים בעיר ליצירת מקורות תעסוקה, גרעינים תורניים וכפרי סטודנטים בשכר דירה מסובסד משכו שוב אוכלוסיה איכותית למקום ואל אלו חברו תושבים ותיקים אשר נאבקו למען שיקום העיר והשבת ימי תהילתה.

נראה כי גורמים אלו כמו גם מיקומה של לוד על צמתי דרכים חשובות הביאו את העיר להתעורר ולעלות שוב על דרך המלך...

למען מי שהחמיץ את הסיור המרתק, השנן והמקסים בלוד, אנשי מדרשת בשבילוד כתבו אפליקציה נוחה ונגישה המאפשרת לסייר בעיר באופן עצמאי. להורדת האפליקציה היכנסו ללינק <= [אפליקצית סיורים בלוד](#)

תודות:

לד"ר יוסי לונדין על חשיפת סודותיה של לוד ומסע בלתי נשכח אל שלושת הימים בהן שוחררה העיר בתש"ח,

למדרשת בשבילוד על ההפקה המוקפדת והמושקעת,

לסבא-עמית המביא אותנו אל כל חלקי ארץ הבחירה,

ולהמוני העמיתים שבאו לראות את לוד היפה והמתעוררת.

אלבומי תמונות באדיבות - [אלכס ליסי](#), [זאב רוטקוף](#), [ירון בוצר](#)

בעמיתות, ירון בוצר botzeryaron@gmail.com